

שולחן עגול בנושא: חוק השבות

9 באפריל 2000

ד' בניסן תש"ס

מנחה: מר ישראל סגל

משתתפים (לפי סדר א'-ב'):

שר המשפטים יוסי ביילין

הרב יואל בן-נון

ח"כ עזמי בשארה

פרופ' רות גביזון

הרב ישראל לאו

השר הרב מיכאל מלכיאור

פרופ' קלוד קליין

פרופ' אבי רביצקי

פרופ' ידידיה צ' שטרן

שרת הקליטה פרופ' יולי תמיר

מר ישראל סגל:

נושא הדיון הערב הוא חוק השבות, שכולנו יודעים כי אין ערוך לחשיבותו על כל גלגוליו. הסוגיה שמעסיקה היום את הציבור, כלומר הקניית זכות השבות גם לילד ולנכד של יהודי (סעיף 4א) על כל השלכותיה, היא רק מעטה לעניינים הנוגעים לעצם מהותנו. לפיכך, גם אם הדיון יפתח בהיבטים הטכניים יותר, אני מקווה שהוא יגיע גם למקומות היותר עמוקים לגבי זהותנו כיהודים וכישראלים.

הרב ישראל לאו:

אפתח בשורה אחת טקטית מנאמו של דוד בן-גוריון בתש"י בכנסת, בעת שהציג את חוק השבות המקורי: "אין המדינה מקנה ליהודי הגולה הזכות לשוב. זכות זו קדמה למדינת ישראל והיא היא שבנתה המדינה. זכות זו מקורה בקשר ההיסטורי שלא נפסק אף פעם בין העם ובין המולדת". במילים אחרות - לא חוק השבות יוצר את זכות השיבה של העם היהודי לארצו, אלא זכות השיבה היא שיצרה את חוק השבות. עוד אמר בן גוריון באותו נאום בתש"י: "אנו בונים ארץ סגולה לעם ישראל".

למן ההנחיות הראשונות של שר הפנים ישראל רוקח, ההנחיות של שר הפנים ישראל ברוך-יהודה אידלסון, סיפורו של בנימין שליט, המשאל של חמישים חכמי ישראל - במילים אחרות, כבר ארבעים ושתיים שנים אנו עוסקים בשאלה 'מיהו יהודי' בהקשר לחוק השבות.

בארון הספרים היהודי יש אלפי שאלות ותשובות בהלכה, ובשום מקום, בכל תפוצות ישראל ובכל הדורות, לא עוסקים בשאלה מיהו יהודי. לעניות דעתי, כשהמהות הייתה ברורה, שאלת הזהות לא התעוררה. כשיש טשטוש במהות - מהי יהדות, מהו יהודי-מתעוררת בצדק שאלת הזהות.

במגילת העצמאות מופיע הביטוי 'מדינה יהודית' חמש פעמים, והביטוי 'עם יהודי' - פעמים רבות עוד יותר. בפתח המגילה כתוב שמדינת ישראל, המדינה היהודית, תהיה פתוחה לעלייה יהודית ולקיבוץ גלויות- זוהי מטרתה העיקרית של המדינה היהודית. לשאלת הזהות היהודית יש היבט מאוד קונקרטי וראוי להתעכב עליו כאן.

שומעים לא אחת דיבורים על כך שליהודים קשר גורל, גורל משותף. אבל לא קשר גורל הוא שקובע את הזהות היהודית, ולעניין זה, מהו קשר הגורל המשותף ליהודים בשיח וליהודים בלוס_אנג'לס או בהלסינקי? גם ידוע לנו על מישהו - לא יהודי ולא אוהב ישראל, שטען כי הלאום היהודי נקבע על ידי קשר גורל ... האם לא כדאי שניזכר מי היה זה שנתן לנו בפעם הראשונה את התואר 'עם', איפה נולד המושג 'עם ישראל'? עבדים היינו לפרעה במצרים. ובספר שמות פרק א', בוועידת וזנה הראשונה, פרעה אומר ליועציו: "הנה עם בני ישראל רב ועצום ממנו, הבה נתחכמה לו פן ירבה".

עד אז היינו בני יעקב, 12 בנים, בני ישראל - ומשם ואילך אנחנו עם בני ישראל, אם כי עדיין לא עם ישראל.

בדברים כ"ז יש הגדרה אחרת, מפי משה, בעת שחזור מעמד הר סיני, שמונים שנה אחרי דברי פרעה: "היום הזה נהיית לעם". בלי תרבות, בלי מסורת, בלי מסגרת, בלי ערכים, בלי תוכן - "היום הזה נהיית לעם". וזה מה שהביא את רב סעדיה גאון לקביעה שאין אצלנו להפריד בין דת ללאום: "אין אומתנו אומה אלא בתורתיה, תורה שבכתב ותורה שבעל-פה". כלומר, אנחנו לא עם פלוס תורה, אנחנו עם מכוחה של תורה.

הגדרת הלאום היהודי, 'מיהו יהודי', זאת לא נלמד לא מפרעה ולא מאדולף רוזנברג ולא מיוליוס שטרייכר ולא מאדולף היטלר. שיתוף גורל איננו הקריטריון הקובע לגבי לאום. לכן אני מתקומם נגד הקריאה שאומרת כי כל מי שסבל יחד שם, ומימלא שם הוא היה יהודי, מדוע לא ייחשב יהודי גם פה?

בהקשר זה גם כדאי להזכיר שוב אותם חכמי ישראל שבן גוריון פנה אליהם בשאלה 'מיהו יהודי'. פרופסור ישעיהו ברלין, למשל, השיב על כך, בין השאר, דברים שכדאי ללמוד מהם: "אני בור בענייני יהדות, אינני רב, ואינני חושב שאני הכתובת המתאימה להשיב על שאלתך מיהו יהודי". במילים דומות ענו גם ריבקינד ו"ש"י עגנון. יש עניין של מדינה, ויש עניין של פסיקת הלכה, והלכה זאת, כמו שאמר בשעתו אחד-העם - יותר משישראל שמרו את ההלכה, ההלכה שמרה את ישראל.

לכן מכל ההצעות שהועלו בעניין חוק השבות - של חברי הכנסת ציפי לבני ונחום לנגנטל, של הרב אברהם רביץ ושל השר הרב מלכיאור, מה שנראה בעיני הוא מה שיקרב אותנו להגדרה ההלכתית היהודית ההיסטורית שעל יסודה נקבע חוק השבות, ולכן הוא אקטואלי גם היום. הייתי מציע לכל היושבים פה לעיין בדברי הכנסת מאדר תש"ל, מרץ 1970, כאשר יעקב שמשון שפירא שר המשפטים הגיש את התיקון לחוק השבות - לעיין בנאום שלו, בנאום ראש הקואליציה גולדה מאיר, בנאום ראש האופוזיציה מנחם בגין, בנאומיהם של הרב נריה ושלמה לורנס, וגם בנאום של משה סנה שהצביע נגד התיקון לחוק השבות - ללמוד את דברי הכנסת מאותה ישיבה מעניינת כדי להבין שאני אשמח ואברך על כל מה שיקרב אותנו להגדרה התנ"כית-ההיסטורית-ההלכתית של חוק השבות. שכפי שכבר אמרתי, זכות השבות יצרה את חוק השבות והזכות הזאת איננה מוטלת בספק. ומדוע השתמשו במילה שבות, בגלל ירמיהו פרק ל"א: "ושבו בנים לגבולם". מיהם בנים? ההלכה היהודית קבעה זאת עד היום, ויש לשמור לה אמונים, כפי שמכוחה שמר העם היהודי אמונים לארצו ולמולדתו.

השר יוסי ביילין:

בשאלה 'מיהו יהודי' בזיקה לחוק השבות, יש לנו כידוע עניין עם מחוקקים אחדים: יש דוד בן-גוריון ויש ישראל בר-יהודה ויש משה שפירא, וכל אחד מהשלושה אמר דברים אחרים.

הדברים שבן-גוריון אמר ב-50, הדברים היפים והמרגשים, רחוקים מאוד מההגדרה על-פי ההלכה; הם קרובים בהרבה לתפיסה של הגדרת עצמך כיהודי. הם נאמרו על רקע מאוד שונה, בתקופה שבה לא ציפו שלא-יהודים יעמדו בתור כדי להגיע לכאן, אלא להפך. אני מניח כי המחוקקים בשנים הקשות ההן היו סבורים שרק מי שבאמת יהודי או רואה את עצמו מאוד יהודי יהיה נכון לחבור אלינו.

לכן מתקבל על הדעת שההכרעה בשאלה זו תיעשה על פי הנתונים של היום, מי בדורנו ראוי להיכנס בשערינו, ולא דווקא לפי מה שחשבו בר-יהודה או שפירא. במשך השנים קרו שני דברים: ישראל הפכה יותר אטרקטיבית וגם מי שאיננו יהודי על-פי דעת כל היושבים כאן מוכן לראות את עצמו כיהודי כתנאי להצטרפות; והדבר השני הוא האצת תהליך ההתבוללות: היהודים כיום בעולם מונים 13 מיליון, אותו ההיקף שהיה בשנת 1945, לא יותר מזה.

על רקע זה ניעורה השאלה: האם בעולם שבו להיות יהודי זה לא קשה ואיננו מילת גנאי, אנחנו רשאים או חייבים להעניק את ההגדרה של 'מיהו יהודי' למחנה הדתי. רבנים יכולים להגדיר מיהו יהודי כהלכה, מיהו יהודי בעיניהם; אבל לא ייתכן שקבוצת הרוב בתוך העם היהודי תתבטל בפני קבוצה קטנה דתית-אורתודוקסית ותניח לה לקבוע מיהו יהודי ומיהו לא-יהודי. לא הייתי רוצה לכפות על הרב מלכיאר את ההגדרה שלי 'מיהו יהודי' ו לא אסכים שהוא יכפה את דעתו עלי.

אינני רואה את היהדות בהכרח כדת, כי אם היהדות היא דת ואני בן-בלי-דת מהייתי אתאיסט - מה גורלי? יגידו, לא אתה קובע את גורלך - כיוון שאמך יהודייה, על אפך ועל חמתך אתה יהודי. ואם אני אגנוסטי, אינני יהודי? כמובן שאני יהודי, אבל לא דווקא מכוח הקשר לדת היהודית, אלא מכוח הקשר לעם היהודי. רבים מאתנו הם יהודים חילוניים, חלקם אתאיסטים, חלקם אגנוסטים, כל אחד על-פי הגדרתו, ועם זאת הם רואים את עצמם כחלק מהיסטוריה מאוד מעניינת ומרגשת, ומסורת מאוד מעניינת ומרגשת, והיו רוצים לראות את העם היהודי גדול וחזק, עם שיש לו מדינה יהודית שהיא מרכז העם היהודי.

מכאן אני מגיע לשאלה של ההגדרה. מצד אחד, יש לדעתי בהחלט הצדקה לבטל את התיקון בעניין הנכד של סבא יהודי, או לפחות לחייב את הנכד לעלות עם הסבא, אבל מה עושים שההגדרה תתפוס אם הנכד הוא, למשל, בין 90? מצד שני, הייתי מגדיר מיהו יהודי באופן הרבה יותר ליברלי. אני רואה את ההצטרפות לעם היהודי גם בתפוצות וגם בישראל כאופציה לאורתודוקסיה, ליהדות הקונסרבטיבית, ליהדות הרפורמית וליהדות החילונית. 'בחינת הכניסה' צריכה לעסוק ברצון האמיתי ברמה האינדיבידואלית, לא השבטית, להצטרף לעם היהודי, בהזדהות האמיתית עם העם היהודי ובידע של המבקשים להצטרף על העם היהודי. ממש כמו בחינת הקבלה

לאזרחות בארצות-הברית, שאם אתה עובר אותה, הקהילה מוכנה לראות בך חלק ממנה.

מר ישראל סגל: ומה היית עושה עם אותם מאות אלפים מרוסיה שאין להם שמץ מושג לא בתרבות יהודית, לא

בהיסטוריה היהודית?

השר יוסי ביילין: לא הייתי נותן להם זכות כניסה. לא די בכך שקבוצה גדולה של אנשים בפרו אומרים היום שהם יהודים. אני מוכן להכיר בכך רק על בסיס אינדיבידואלי ועל סמך בחינות. אני רואה לנגד עיני תהליך של גיור חילוני, שבו מערכת שמונתה לכך תכין ליהדות אנשים שרוצים בכך, כמו שקורה לגבי יהודים רפורמים, קונסרבטיבים ואורתודוקסים.

אם יגידו לי: 'איך נוכל להתחתן בינינו, אתה קורע את העם היהודי' - אגיד לאנשי האורתודוקסיה: 'אתם ממילא לא מתחתנים ברפורמים, ונדמה לי שגם לא בקונסרבטיבים. ואם יש כמה דלתות כניסה ליהדות, הייתי רוצה שתיווצר גם דלת חילונית שבה ייכנסו אנשים שרואים עצמם יהודים וְאנחנו נהיה מוכנים לראותם ככאלה. ובמצב הדברים הזה, אם רפורמי ירצה להתחתן עם אורתודוקסית, הוא כנראה להתגייר פעם שנייה או לעבור תהליך נוסף כלשהו.

לסיכום, הפתרון לדעתי הוא לא להגדיל את מספר הנלווים אל היהודים הזכאים לעלייה על פי חוק השבות, אלא להקטין אותו, אבל להיות ליברלי יותר בהגדרת 'מיהו יהודי' ולכלול בה גם את אלה, אם ילדים ואם בני זוג - שעל-פי הגדרת ההלכה אינם יהודים, ושהרבנות האורתודוקסית, ולא רק היא, גם הקונסרבטיבית וחלק מהרפורמית, מגדירה אותם כלא-יהודים.

פרופ' רות גביון: חשוב לזכור כי הדיון בשאלה 'מיהו יהודי' איננו מתרחש בחלל ריק, וקיימות תשובות שונות לפי ההקשר, אם של מרשם התושבים או של נישואין וגירושין. במה שנוגע לשאלה מי זכאי לעלות על-פי חוק השבות - התשובה היום היא שזכאי לעלות יהודי, וזוהי תשובה בעייתית מן הסיבות שחלקן כבר נמנו כאן. ב-1950- הייתה באמת הגדרה עמומה לשאלת 'מיהו יהודי', וב-1970- נקבעה הגדרה יותר הלכתית בגלל הוויכוח על הגיור, וכדי לתקן את הקלקול שנוצר אז, היה צריך להוסיף את סעיף המשפחה, ועכשיו אנחנו סובלים מסעיף המשפחה.

ההיגיון היסודי של שבות הוא הרצון להחזיר למפעל של הקמת מדינה יהודית בארץ ישראל אנשים השותפים למפעל הזה, כלומר בעלי זיקה לא רק סובייקטיבית אלא גם אובייקטיבית לעם היהודי. מכיוון שאני מקבלת כעובדה את החילון שעבר על כל העולם, כולל יהודים בעולם, אני גם מקבלת שעם שהיה מוגדר כל השנים לפי תורתו, הפך לקבוצה שאיננה מוגדרת באופן בלעדי על-ידי תורתה.

כמו שר המשפטים מר ביילין, אני מקווה שנצליח לשמר גם את האנשים שבאופן אקטיבי רואים את הזיקה היהודית שלהם כזיקה לא דתית, כי תפיסה כזאת היא הכרחית למפעל של הקמת בית לאומי לעם היהודי בישראל.

זכאות העלייה על-פי חוק השבות היום היא גם צרה מדי וגם רחבה מדי. זאת אומרת, אנחנו מקבלים אנשים שלא היה צריך לקבל, וכנגד זאת לא מגיעים לכאן אנשים שהיה ראוי לקבל. תיקון למצב-הדברים הזה הוא, לדעתי, חזרה להיגיון הבסיסי של חוק השבות. לאפיון ההלכתי של 'מיהו יהודי', גם בחוק השבות וגם בהקשרים אחרים, יש לטעמי מחיר מוסדי בלתי נסבל. עוד עניין המצריך טיפול הוא המחיר שאנו משלמים על השימוש בביטוי ההלכתי להקניית זכויות וחובות של המדינה, שהשלכותיו, בין היתר הוא קונפליקט בלתי נמנע בין המערכת המזוהה עם הפעלת ההלכה - משרד הפנים, פקידי הרישום והרבנים - לבין הפוסק האחרון בשאלת 'מיהו יהודי' - בית המשפט העליון. התנגשות כזאת פוגעת בחופש הדת, פוגעת בבית המשפט, פוגעת ביכולת שלנו לחיות יחד במדינה אחת.

כל תשובה לשאלה מיהו זכאי עלייה על-פי השבות, צריכה להביא בחשבון כי העם היהודי היה בתחילתו עם-דת מובהק, ואילו הישות שהיא העם היהודי היום, קשריה עם הדת מגוונים יותר.

ההצעה בעניין זה שהרב יעקב מידן ואני שוקדים עליה לאחרונה, היא לנתק בין השאלה של זכאות עלייה או זכאות השתקעות ובין השאלה 'מיהו יהודי'. הקביעה הפשוטה של יהודי תישאר באמת הקביעה ההלכתית, ולא זו בלבד אלא שבהקשר לחוק השבות חשבנו על המונח 'בן העם היהודי', כדי להדגיש שאדם הוא זכאי עלייה מפני שהוא שייך לעם היהודי.

אלא שהשאלה העיקרית היא לאו דווקא במישור הסמנטי, אלא איך מזהים את זכאי העלייה. מצד אחד היינו רוצים שההגדרה תהיה רחבה יותר, אבל מצד שני לא היינו רוצים שהיא תכלול בני משפחה של יהודים שאין להם זיקה חיה ואמתית ליהדות. את ההצעה הזאת נקיים על ידי כך שאיננו מקנים אזרחות מידית: אנחנו מפרידים בין העלייה, בין הזכות לשבת בארץ להשתקע בה, לבין אזרחות, והקניית אזרחות מותנית בדברים נוספים כמו השתלבות, שפה עברית, הכרזת אמונים למדינה, ובכלל קצת למידה של הארץ הזאת ובעיותיה. קבלת האזרחות גם מותנית בשהות מוקצבת, כלומר בפרק זמן.

פרט לכך אנו מגבילים את זכות העלייה למי שאינם יהודים רק למשפחה הגרעינית. איננו נותנים ליהודי שחי בארץ להקנות זכויות עלייה מכוח שבות לאחרים. אנחנו גם דורשים דרישות מיוחדות להיכללות בין העם היהודי. כל המבקש להצטרף לעם היהודי חייב לעבור טקס רציני שמוכר על-ידי הקהילה בארץ-המוצא ולהשתלב באורח החיים היהודי עוד לפני עלייתו ארצה - אורתודוקסי, קונסרבטיבי, או רפורמי - או לקיים חיים

יהודיים שהם לא דווקא דתיים. במילים אחרות, לא גיור כאקט טכני, אלא מעשה של הצטרפות לחיים יהודיים בעלי משמעות.

מר ישראל סגל: את מדברת על טקס פורמלי של הצטרפות? על טקס אזרחי?

פרופ' רות גביזון: אינני בטוחה בכלל שיהיה טקס, יהודי או אזרחי. השאלה שמעסיקה אותי

איננה מיהו יהודי, מי זכאי לעלות לפי חוק השבות. אדם שיגיד שהוא זכאי לעלות לפי חוק השבות - יראה לי שהוא יהודי על פי ההלכה, או שהוא התגייר ומקיים אורח חיים יהודי משמעותי שאני אקבע מהו, ולעתים, למרות שכיום התופעה אינה שכיחה, שהוא נרדף על יהדותו. אלה סוגי האנשים שהייתי מאפשרת להם לעלות ארצה בתנאים מועדפים כחברים במפעל הבית הלאומי או המדינה של העם היהודי.

פרופ' אביעזר רביצקי: כללית אומר שאני קרוב לדעתה של פרופ' גביזון ושלא הייתי רוצה שהמדינה תגדיר זהות דתית או זהות יהודית.

השאלות שנשאלנו כאן היו שלוש: מה היו הנחות היסוד ששעל בסיסן נחקק חוק השבות; האם ההנחות האלה תקפות במציאות של ימינו; ולאור זאת, אילו תיקונים נדרשים בחוק.

אפתח בהנחות היסוד לחוק השבות: הראשונה היא אידאולוגית ציונית, לאמור - זאת מדינת העם היהודי, ותושבי המדינה שחוקקו את החוק עשו בכך צעד מאוד מכריע: הם ויתרו - לטובת העם היהודי - על אחד הביטויים המובהקים של ריבונות אזרחים על מדינתם - על ההחלטה מי יצטרף אליהם כאזרח.

ההנחה השנייה היא שהעניין היהודי מוגדר באופן קיומי. כלומר, מוגדר באופן 'עמיי' (ביטוי של הרב ריינס), לא באופן לאומי או תאולוגי. במילים אחרות, מי שנרדף על היותו יהודי, מי שנרדף עקב חוקי נירנברג, זכאי לשבות.

ההנחה השלישית הייתה שיהודי הוא באמת מציאות של אדם נרדף. במובן זה, יפה לזמננו הגדרתו של הרמב"ם במאה ה-12 - שאמר לאדם שבא להתגייר, שאם הוא רוצה בכך למרות שישראל באותה עת "דוויים ודחופים ומסוחפין ומטורפין", מקבלים אותו מיד ומודיעים אותו קצת מצוות. אני חושב שההנחה הזאת הייתה נכונה גם בראשית שנות המדינה, כשהגורל היהודי היה של נרדף, וקשה היה להניח שאנשים ירצו להיות שותפים לו כי הם רואים בכך עסק טוב. בהנחה הראשונה לא אעסוק.

ההנחה השנייה, לפי דעתי, השתנתה בפועל כליל. לאמור, כתוצאה מן השאלה שעלתה והפילה שלוש ממשלות - מהי דרך הגיור - נאלצה הכנסת לפתע לדון בשאלה מיהו רב בארצות-הברית. הכנסת, שהיא יצור פוליטי מובהק, אמורה לפתע להכריע גם בשאלות הלכתיות, גם בשאלות תאולוגיות ובוודאי בשאלת של הזהות היהודית. מה שמוזר לא פחות הוא ששר המשפטים מציע שיהיה איזה מהלך של כניסה פורמלית אל הלאום.

חה"כ עזמי בשארה: בנושא 'מיהו יהודי' גם לא מבקשים שיהיה רוב יהודי בכנסת. את הנושא הזה אפשר להכריע בקולות הערביים, ולאף אחד לא אכפת.

פרופ' אביעזר רביצקי: בנושא זה הייתי מבקש לחלוק על ידידי ומכובדי יוסי ביילין. אני לא מכיר בשום אומה ולשון שיש מהלך פורמלי של התקבלות לעם. אני יודע שיש מהלך פורמלי להתקבל למדינה כאזרח, להתקבל לדת, אדם יכול לעבור טקס ולהיות קתולי, הוא יכול לעבור טקס ולהיות אזרח צרפתי, אבל להתקבל לעם? נראה שאתה מאמין בייחודו של עם ישראל כפי שאף אדם כאן בינינו לא מאמין. התקבלות לעם הוא תהליך של טמיעה הדרגתית, של הפנמה תרבותית, ולא ברור לגמרי, לעניין זה, מתי צרפתי נעשה צרפתי. לכן במובן מסוים השר ביילין מוטרד מאותן בעיות שאני מוטרד, אבל הפתרון שלו, טקס הצטרפות לעם, אינו נראה לי.

אינני מנטרל את העם היהודי מהלכה ומתאולוגיה, וכאן אני בעקבות הרב לאו: העם היהודי בשבילי הוא עם התורה. אבל אינני רוצה שהמדינה תתערב לא רק בשאלות תאולוגיות, אפילו לא בשאלות של זהות לאומית, כמו שאני לא חושב שהמדינה הצרפתית מגדירה את ההתקבלות להווייה הצרפתית.

לכן, כמו פרופ' גביזון, לא הייתי רוצה שחוק השבות יגדיר מיהו יהודי, לא דתית ולא זהותית-לאומית ולא היסטורית. חוק השבות רק יגיד על מי חל חוק השבות של המדינה היהודית המודרנית. לפי דעתי, חוק השבות יחול על מי שעונה על אחד משני הקריטריונים הבאים: על מי שמוכר כיהודי לפי ההלכה; על מי שמוכר כחבר אינטגרלי בקהילה יהודית חיה ופעילה, למשל מזה חמש שנים. אני מעביר את הבעיה מן היחיד אל הקהילות. כלומר, אני לא נוגע במרכז העצבים של שאלת הזהות היהודית, אלא ענייני יותר בקהילה במובן של סולידריות, של גורל, במונחים של הרב סולובייצ'ק - אני עובר מברית ייעוד לברית גורל.

ישראל סגל: מי יגדיר מהי קהילה יהודית?
פרופ' אביעזר רביצקי: שאלת הקהילה עולה היום ממילא לגבי הפלאשמורה.

אני הייתי בוועדה שהקים בשעתו יאיר צבן, ושם קרה דבר מפתיע - דווקא האורתודוקסים אמרו שיש לקבל את הפלאשמורה, וזוהי עדות מרשמה להצלחה הציונית. היום גם החרדים וגם הרפורמים מייחסים חשיבות עליונה לפסיקה של

המדינה בשאלת 'מיהו יהודי', וזוהי תופעה מדהימה. אם היית אומר לרבי מלובביץ' זצ"ל, שהיה ראש המכוונים לגיור כהלכה בראשית המאה, שבבוא היום יחשיבו יורשיו כציפור הנפש את פסיקתה של המדינה הציונית - שמבחינתו היא אנטי-יהודית ואנטי-משיחית - בנוגע להגדרת 'מיהו יהודי', הוא היה רואה בזה קטסטרופה דתית. כך גם לגבי רוב הרבנים הרפורמים בראשית המאה. אם בנוגע לראשונים או לאחרונים, זוהי הצלחה ציונית אדירה, כי מסתבר שגם החרדים וגם הרפורמים מכירים בכך שעיקר שאלת הזהות היהודית תוכרע כאן.

ההנחה השלישית הייתה על היהודי כישות כפויה ונרדפת, ומצב זה ללא ספק השתנה כליל. היום להיות יהודי זה עסק טוב: זה מעניק לך זכויות, זה טוב לשידוך באמריקה, זה טוב לסל הקליטה בארץ, ואת המציאות הזו, דומני, מחוקקי החוק לא העלו בדעתם, בשעתו. הם חיו עוד בעולמו של הרמב"ם, שבו יהודים הם דוויים ודחופים, ומסוחפין ומטורפין.

וכאן אני חוזר לעניין הפלאשמורה. מה קרה שם? דווקא החילוניים התנגדו. לכאורה צביעות אדירה. אבל זו איננה צביעות כי אם התחושה שעומק הזהות הוא שיקבע את עומק הסולידריות והחובה שלנו.

כמו הרב מליכאור וכמו חה"כ נחום לנגנטל, גם אני הייתי מצמצם בשאלת הנכד והסבא. מופרך בעיני שאדם שאיננו יהודי מבחינה הלכתית (ובכך איננו עונה על הקריטריון הראשון שלי) ואיננו יהודי מבחינה אקזיסטנציאלית (ובכך איננו עונה על הקריטריון השני שלי, שלנו), אדם כזה חוק השבות חל עליו.

הייתי מבקש לסיים בדברים ששמעתי פעם מהרב ליכטנשטיין בעת דיון סודי בשעתו בין רבנים אורתודוקסים, קונסרבטיבים ורפורמים: 'בתנ"ך פעמיים יושבות החיות הטורפות והחיות הנטרפות יחד בשלום ובשלווה. פעם זה באחרית הימים, וגר זאב עם כבש, ופעם זה בתיבת נוח. ואילו אנחנו יושבים כאן יחד לא בגלל שהגיעה אחרית הימים, אלא בגלל שיש בחוץ מבול'.

לפי דעתי, אם לא נטפל בשאלות האלה, אנחנו צפויים לסכנת המבול.

השרה יולי תמיר: הייתי רוצה להתחיל בכמה נתונים, כי הדיון שלנו הרי איננו עוסק במושגים תאורטיים, אלא הוא צמח מתוך מציאות של גידול במספר העולים שאינם יהודים על פי ההלכה.

מר ישראל סגל: בערך כ-215 אלף, לפי הנתונים הרשמיים.

השרה יולי תמיר: נכון. מדובר היום על קרוב ל-54 אחוז מכלל העולים שמגיעים לארץ. ככל שהעולים יותר מבוגרים, הם גם יותר יהודים על-פי ההלכה: בין גילאי 65 פלוס, רק 15 אחוזים אינם יהודים על-פי ההלכה; בין גילאי 15 עד 24, למעלה מ-55 אחוזים אינם יהודים על-פי ההלכה. כלומר, דווקא הדור הצעיר איננו יהודי על-פי ההלכה. עוד חשוב לדעת, כי רוב

הנכדים באים עם בן משפחה. לכן אלה שמתכוונים לתקן באמצעות שינוי סעיף הנכד, יועילו רק מעט, אף שמדובר בשיעור של בין 5-10 אחוזים.

כללית, שאלת הנכדים היום, גם אם היא קיימת, היא בעצם מפלט לבעיה יותר כואבת - נישואי התערובת והשלכותיהם. אחוז נישואי התערובת גבוה מאוד, ואנחנו מוצאים את עצמנו נקרעים בין הרצון שלעלייה יהיה צביון הקשור איכשהו למדינת ישראל לבין אי-הרצון לשבור משפחות. ואתן לכם דוגמה קונקרטיית:

בא אלי סגן השר נואף מסאלחה עם ילדה נחמדה ויפה בשם מריה. אבא שלה הוא יהודי, הוא עלה ארצה כבר לפני שנים ועובד כאן כמהנדס, והיא נשארה באוקראינה עם אימא שלה, לא-יהודייה, שגם נטשה אותה כעבור זמן. מריה עלתה ארצה במסגרת פרויקט נעל"ה, חייתה פה שנתיים, והנה מלאו לה 18 ואמרו לה לעזוב את הארץ. למה? כי אם ילד לא חי עם האב שנתיים לפני העלייה לארץ, והוא עצמו לא יהודי, הוא לא זכאי לעלות. הילדה אומרת שאין לה לאן ללכת, היא מזמן כבר לא בקשר עם אימא שלה. במסגרת בית הספר היא השתתפה באיזה כינוס עם ילדים ערבים, הרגישה נוח יותר בחברה הלא-יהודית, התחברה עם נער ערבי שהביא אותה לחבר הכנסת מסאלחה. גם חשוב לדעת, שבקרוב בני נוער במצוקה, שיעור הילדים שאינם יהודים על פי ההלכה הוא גבוה במיוחד.

בקרב העלייה מרוסיה?

מר ישראל סגל:

גם מאתיופיה. לדעתי, צריך לנהל את הדיון הזה מאוד בזהירות, כי אלה שמרגישים את עצמם מוגדרים לא-יהודים על-פי ההלכה, רואים זאת כדה-לגיטימציה של שהותם כאן.

עניין אחר הוא איך מתמודדים עם הניגוד שבין פירוד משפחות לבין הרצון שלנו לקבוע אמת מידה כלשהי לזכאי העלייה ארצה. בנושא זה אני מסכימה עם דברים רבים שנאמרו כאן, ואכן צריך לעשות הבחנה מאוד ברורה בין הגדרת הזהות היהודית לבין הגדרת תחולת חוק השבות וההצטרפות למדינת ישראל. לגבי שאלת ההתאזרחות, אני מסכימה לגמרי עם פרופ' גביזון, שזהו עניין נפרד. אני גם שותפה לדעה שאפשר להגיע לארץ דרך כל מיני שערים - חוק השבות, חוק ההתאזרחות, או דרכים אחרות. השאלה העיקרית שעומדת אפוא על הפרק היא מה יהיה לב-לבו של חוק השבות - האם חוק השבות יכיל או לא יכיל הגדרה של היהדות.

על-פי ההלכה?

מר ישראל סגל:

איזושהי הגדרה.

השרה יולי תמיר:

להערכתך, ולדאבוני, אין מנוס מסעיף כזה, כי האופציה השנייה היא האופציה של הציונות, של הכרה בערכה של מדינת ישראל, אופציה אזרחית ישראלית שרק תכניס אותנו למלכוד.

מר ישראל סגל:

כלומר, בגלל כורח

הנסיבות, ההגדרה חייבת להישאר הלכתית?

השרה יולי תמיר:

לא. אמרתי שהיא חייבת להתייחס להגדרת

היהדות. קריטריון כלשהו הרי אנחנו חייבים להחיל. כך או אחרת, עדיין לא התעמתנו ישירות בדיון הזה עם הגדרת 'מיהו יהודי' - חילוני, דתי, פלורליסטי - וכל הגדרה תהיה מלווה באלמנטים מאוד בעייתיים. למשל יש בעייתיות ברצון שלנו לפתוח את השורות ולהגיד שיהודי הוא מי שמקיים אורח חיים יהודי. הגדרה פתוחה מסוג זה תביא לכך שקהילות שונות בעולם, אם באתיפיה או בהודו, יבואו ויגידו שאורח החיים שלהן, על-פי שיפוטן, הוא יהודי, ולכן הן זכאיות לעלות ארצה. מאידך גיסא, ההגדרה ההלכתית היא צרה מדי, ואנו מיטלטלים בין שני הקצוות ללא מוצא.

מה שעשוי להקל על מציאת פתרון יהיה ההבחנה בין אזרחות ליהדות או ההבחנה בין חוק השבות וחוק ההתאזרחות. הבחנה כזאת אולי תספק קריטריונים של זכאות להטבות שהמדינה נותנת, תפחית במידה מסוימת את המוטיבציה לעלות לישראל ותעמיד סוג של מסנן בין העלייה לבין ההתאזרחות.

השר מיכאל מלכיאור:

לדעתי אנחנו מחמיצים את הדיון כי אנחנו לא מדברים על העיקר. העיקר הוא מה אנחנו רוצים פה, מהי הזהות של המדינה שאנחנו רוצים ליצור, למי אנחנו רוצים לאפשר בחוק השבות או בחוק האזרחות להיכנס למדינתנו.

לא רק מספר העולים הלא-יהודים גדל בצורה משמעותית, גם קיימת שאלת הנכדים שבאים בלי הורים ושסובלים מבעיית זהות קשה, והפשיעה אצלם היא פי ארבע או חמש מהמוצע בשאר האוכלוסיה. אנחנו מביאים אותם לכאן בסיטונות, ואחר כך מפקירים אותם לאיזושהי זהות לא מובנת. אפילו בתעודת הזהות שלהם הזהות אינה מוגדרת. כאמור, מה שחשוב הוא איזו מין זהות אנחנו רוצים להקנות למדינה, וזה חייב לכלול, למשל, הכנת העולים עוד בארצות המוצא, הכשרתם לפי מוסר יהודי; או בעניין אחר, מתן יחס נאות לעובדים הזרים בישראל, יחס אחר למועדי ישראל ועוד ועוד.

מר ישראל סגל:

פרופ' רות גביזון אמרה שלא צריך להתעסק

בשאלת המהות של 'מיהו יהודי' כשמדברים על חוק השבות, כי בעצם מדובר כאן בחוק אזרחי. וכשאתה בא ואומר, השר מלכיאור, כי מה שמדריך אותך בעצם היא שאלת המהות הגדולה של 'מי אנחנו', אתה שוב מפקיע את שאלת חוק השבות מהתחום האזרחי המצר ומבקש להפוך אותה לשאלה חובקת עולם.

השרה יולי תמיר:

במדינת ישראל יש גם ציבור לא יהודי, ציבור פלשתינאי. לפי תפיסתך, החוק הזה

חל גם עליהם?

השר מיכאל מלכיאור:

ודאי שחייבים להתייחס לשאלה זו, אבל דעתי היא שכמדינת היהודים יש לנו בהחלט אינטרס לחזק את זהותה היהודית והדמוקרטית, גם באמצעות חוק השבות. עלינו להגדיר מבחינה לאומית ולא מבחינה דתית מה אנחנו רוצים שיהיה פה במדינה, ולפעול לפי המגמה הזאת.

פרופ' קלוד קליין:

בחוק מסוג חוק השבות קיימים שני אלמנטים: האלמנט האידאולוגי, שעליו כבר דיברנו, ואני כולל בזה את העניין ההלכתי; וקיים האלמנט הדמוגרפי, שהרי אנחנו מעוניינים שההגירה הזאת תתרום לאופי היהודי של המדינה.

בעבר חיו כאן רק יהודים וערבים, והם כמעט לא התערבבו ביניהם, למעט שיעור קטן של מקרי נישואים. היום פתאום מגלים שנוספה קטגוריה חדשה, הגיעו אנשים מחבר העמים, שגם אינם טוענים שהם יהודים, הם רק באים ואומרים שהם זכאי שבות. אבל אם נצרף לאלה גם 300-400 אלף עובדים זרים שנמצאים בישראל, חוקיים או לא-חוקיים, יש לנו כאן ציבור גדול של 700-800 אלף אנשים שהם לא יהודים ולא ערבים. לא תמיד ברור איפה מותר לקבור אנשים מהציבור הזה, האנשים האלה לא תמיד יודעים לפי איזה כללים מותר להם להתחתן. הבעיה האמתית, ברוח הדברים שאמר כאן הרב מלכיאור, היא שמדינת ישראל לא מסוגלת להציע להם פתרונות. לדעתי, צריך להשלים עם העובדה שהגורל ההיסטורי כבר קבע שלא תהיה לכאן הגירה של יהודים בלבד, ומה שצריך להעסיק אותנו מעתה ואילך הוא מה מדינת ישראל יכולה להציע להם כתנאי חיים מתקבלים על הדעת.

מובן שצריך לתבוע מהם הזדהות מינימלית עם האופי היהודי של מדינת ישראל, וזה ייעשה אגב תהליך ההתאזרחות. אסור שהתאזרחות תהיה אוטומטית; לא ייתכן, למשל, שאנשים שזה עתה ירדו מן המטוס מצביעים בבחירות ומשפיעים על הנעשה כאן, וזה קרה גם בשנת 1992 וגם בשנת 1996.

מי שדן היום בסוגיה של פתיחת השערים, כי כבר אי אפשר, לדעתי, לסגור אותם, צריך קודם כל לברר מה אנחנו מוכנים להציע, אחרת כל המהלך הזה הוא מלכודת וחוסר אחריות.

מר ישראל סגל:

מדוע נישואי קפריסין, או מה שנקרא נישואי מקסיקו, לא יכולים לחול על האוכלוסיות האלה?

פרופ' קלוד קליין:

נישואי קפריסין הם פתרון טוב כשמדובר ב-500-זוגות בשנה, לא כשהיה מדובר ב-500 אלף איש.

עוד תצמח לנו פה חברת ספנות שתסיע ותחזיר מתחתני חו"ל, וכבר יש בתל-אביב סוכנות נסיעות שמסדרת את העניינים תוך שבועיים. זה לא פתרון מכובד למדינה.

השרה יולי תמיר: אנשים דיברו כאן הערב על דחיית ההתאזרחות לפרק זמן מסוים. בעניין זה הייתי רוצה לשאול שאלה: מה לגבי הזכויות של אותם עולים? אנשים שבאים היום מקבלים מיד סל קליטה, תמיכה בדיור ותמיכה בתעסוקה וכדומה. חלק גדול מהוויכוח וחלק גדול מהאנטגוניזם של הציבור הרחב נעוץ בדיוק בהטבות האלה; ואגב, גם חלק מהמשיכה של מדינת ישראל. יכול להיות שאם היינו אומרים לאנשים 'הכו חמש שנים ואז נחליט אם לתת לכם סל קליטה', הם לא היו באים, כי חלק גדול מההגירה הזאת היא הגירה כלכלית.

פרופ' קלוד קליין: הטבות צריך לתת לאלה שהחלטנו שהם זכאי עלייה. בעניין מתן האזרחות, יש כאן בעיה עקרונית, כי האנשים האלה משפיעים למעשה מיד על ההחלטות שמתקבלות במדינה, כאשר עדיין אין להם הכלים לכך.

פרופ' ידידיה שטרן: מעניין שבכל השיח הזה הנחנו אקסיומה אחת: יש דין דתי, הלכה, והוא לא פתוח כלל לדין או לשינוי או לטיפול. כאדם דתי אני חייב להעלות את ההיבט הזה ולשאול את עצמי האם להלכה יש מה לתרום לדין. האם ההלכה יכולה לחלץ אותנו מן המשבר הזה. כשאני אומר הלכה, אני מתכוון לדבר שלצערי איננו סביר, כלומר שמוקדי הכוח של השימוש בהלכה יתחשבו בתהליך החילון, יתחשבו בעובדת הריבונות, שתי עובדות שלא היו ידועות בהלכה.

כעת, ברשותכם, הייתי מבקש לבנות כאן איזה מבנה, שהתרחיש שתיארתי קודם יוכל אולי להשתלב בתוכו בתנאי שיהיו ויתורים מכל הצדדים. סביר להניח שאף אחד כאן לא יהיה מרוצה לגמרי, אבל אולי ייווצר איזה מכנה משותף ובסיס לעשיית פשרות. ראשית, בואו נניח שהחלום הציוני שלנו מצליח גם במובן הכלכלי, ושלושים אחוזים מאזרחי העולם רוצים להיות ישראלים. בואו נניח שאותם מצטרפים פוטנציאליים מוכנים ללמוד למבחן הכניסה או להקים קהילות ולהצטרף אליהן, או לעמוד בעלויות, הזולות יחסית שהוצעו כאן, להצטרפות לישראליות דרך חוק השבות. זאת לעומת העלות של הצטרפות באמצעות גיור אורתודוקסי, הלכה, כפי שמקובל היום. היות ואני מסכים עם השר ביילין שלא ייתכן במדינה דמוקרטית מונופול של קבוצה קטנה על חשבון החלטות הרוב, אולי הפתרון האפשרי הוא להשתמש בקריטריונים הלכתיים כדי לקבוע את העלות, תסלחו לי על המינוחים הכלכליים, של שיווי משקל. לדעתי, להלכה יש תשובות טובות לעניין הזה, והיא יכולה לתת לנו את המסגרת הנכונה מבחינה מספרית ומבחינה הזדהותית.

פרופ' רביצקי הציע כאן, חוץ מקריטריון של יהודי כהלכה, גם קריטריון של קהילה למשך זמן. מבחן התוצאה של הצעה זו הוא שתוך חמישים שנה יהיה כאן רוב מוחץ

של לא-יהודים. גם אם הצד הליברלי שבי סופג זאת, הצד היהודי שלי מתקומם. החלום הציוני, המזוהה אצלי עם פרמטרים הלכתיים, נשבר במקרה כזה. העלות שפרופ' רביצקי מציב כתנאי לכניסה היא עלות נמוכה, והקריטריונים שלה לדעתי, אינם רלוונטיים להצטרפות.

זה נכון גם במה שנוגע למבחן שמציע השר יוסי ביילין, שגם הוא זול מאוד. כמובן אפשר לממן את המבחן הזה, אפשר להציב עליו משקלות, אבל כפי שאמר הרב מלכיאור, גם בארצות-הברית לא נותנים את הכניסה לכל אחד על-פי הבחינה, אלא יש קריטריונים מקדמיים.

אני מציע שהנטל יעבור אלינו הדתיים או אליכם הרבנים. אני חושב שמי שאינם אורתודוקסים צריכים לקבל על עצמם שהגדרת יהודי תהיה הגדרה כהלכה. איך ניתן לבאים לכאן כל מה שהם רוצים ולא נפגע בעקרונות ליברליים? הרבנות, היהדות, צריכות להגמיש את הקריטריונים לגיור, ובו-בזמן הגיור יהיה השסתום שיאפשר כניסה של כל אחד בתנאי שיעמוד בעלויות הנדרשות.

חשוב להזכיר כאן שיש די אסמכתאות הלכתיות לכך ששמירת עול מצוות לא הייתה קריטריון לגיור ברוב התקופות הפורמטיביות להלכה. לכן אני מציע שהרבנות תגבש, כמובן בשיח בין יהודים בכל העולם, ומתוך ראייה היסטורית, קריטריונים רלוונטיים לגיור במציאות חילונית, קריטריונים שאינם פורצים גדרות הלכתיות לא ידועים, אבל נותנים תשובה רלוונטית לחיים שלנו. כל מה שצריך להסכים עליו הוא שהדתיים יקבעו מיהו יהודי, ובנוגע לתהליך הגיור, ייכללו בו פרמטרים הלכתיים ליברליים שקיימים בהלכה.

מר ישראל סגל: אתה מתעלם ממה שהשר ביילין אמר כאן שאי אפשר לבוא ולומר לו, כאדם חילוני, שהקביעה תהיה רק בידי הרבנים.

פרופ' ידידיה שטרן: אני רוצה לשאול את יוסי ביילין האם מה שמפריע הוא עניין הקצאת הכוח או עניין הקריטריון הרלוונטי? אם השאלה היא למי נותנים את הכוח להצטרף, אז אין לי פתרון. אבל אם אנחנו מוכנים לוותר על שאלת הכוח, אבל מוכנים להתייחס לקריטריון הרלוונטי, נדמה לי שבמסגרת ההלכה ניתן למצוא את הקריטריון הרלוונטי באמצעות הגיור, לתת פתרונות ליברליים של ממש.

השר יוסי ביילין: אני אומר שבעולם שלי אדם אגנוסטי לא יכול להפוך ליהודי לא אגנוסטי

באמצעות רב.

פרופ' ידידיה שטרן: אני מציע שהמוסד המגיר יכלול נציגים של הרוב האגנוסטי. אני חושב שזה אפשרי על-פי ההלכה.

השר יוסי ביילין: אם כך, יש על מה לדבר.

ח"כ עזמי בשארה: אני חושב שהבלבול בנושא חוק השבות נובע מבלבול בין סוגיות של זהות דתית ואזרחות.

הנושא איננו מיהו יהודי. על כך יש תשובה בהלכה. הנושא הוא מדוע יש קשר בין השאלה 'מיהו יהודי' לבין אזרחות. הממסד היהודי הדתי לא היה מוכן לזהות יהדות עם לאומיות. יהודים הם עם, עם סגולה. היהודים לא רצו להפוך לאומה ככל האומות. הציונות עשתה ההפך, חילנה את המושג 'יהודי' והפכה את היהודים לאומה ככל האומות. אבל גם בשיא החילוניות של הציונות, המשיך המושג 'נשיונליטי' להיות מזוהה עם הדת. לכן כאשר הרבנים מבקשים להיות שומרי הגבול של הזהות הלאומית שהיא הזהות הדתית, אינני מבין למה באים אליהם בטענות. כשמדינה מתעקשת שגבול האזרחות הוא גבול הלאומיות הוא גבול הדת, ואחר כך אומרת לרבנים 'זה לא עניינכם', זה בעיני דבר תמוה. או כך או כך, ואז אין צורך בחוק שבות, וקיימים חוקי הגירה רגילים, ודי לאדם שירדפו אותו על כך שהוא יהודי, כדי שיהיה מוגדר יהודי וזכאי להגיע לארץ.

איך משתלטים על הגירה המונית? חברה אזרחית מרחיבה, מצרה לפי האינטרסים שלה. קובעים חוקי הגירה אזרחיים כמו בכל מדינות העולם המודרני. אם מפרדים דת ממדינה, אין בעיה להתקין חוקי הגירה נורמליים. בעבר, כשיהודים רצו לבוא, להיות קרובים למקומות הקדושים, לא היה קיים כלל המושג אזרחות; לא היו אזרחים באימפריה העותומנית לא במנדט הבריטי.

אני מבין את הרציונל של היהודי הנרדף, אבל ללכת לאנשים, לשכנעם קודם כל שהם יהודים, אחר כך לשכנעם לבוא לפה ולא לארצות-הברית, לשם כך נוצרה מדינת ישראל? חשבתי שהיא קמה כדי לתת מקלט.

חוק השבות קם, לדעתי, על חורבן העם הפלשתיני. זוהי סתירה, זו לא אפליה, לא מדובר כאן באפליה אזרחית, אלא בבעיה פוליטית, של פליטים שלא מרשים להם לחזור לארצם, אפילו שהם הוגלו ממנה לא לפני אלפיים שנה אלא לפני חמישים שנה.

אפליה קיימת למשל בכך שאם אזרח ערבי במדינת ישראל מתחתן עם ערבייה מהגדה או מאירופה, היא לא יכולה לקבל תעודת זהות, ולוקח עשר שנים לקבל תושבות קבע. היום לוקח שבע שנים, בגלל שרוצים להקל על הלא-יהודים מרוסיה. מוכנים לתת זכות לשוב למי שלא היה פה אף פעם, מי שהוא אפילו לא יהודי לפי ההלכה, אבל ערבי שהוא אזרח מדינת ישראל, לגביו אין איחוד משפחות. בשנות ה-70, בכל תקופת ברז'נייב, הפרופגנדה הציונית במערב התמקדה בססמה של איחוד משפחות. ונתראו איזה איחוד משפחות יש לנו פה היום - של לא-יהודים.

כמובן שאני בעד ההכרעה החילונית של חוקי הגירה חילוניים. או שהולכים בכיוון של פתרון מודרני חילוני דמוקרטי, או שהולכים בכיוון ההלכה. אין דרך שלישית.

הרב יואל בן-נון: אך השאלה היא האם יש זכות לעם היהודי לא רק להקים מדינה יהודית, אלא גם לשמור עליה כמדינה יהודית, או שתקום מדינת לאום פלשתינאית ומדינת הלאום היהודית תיהרס מבפנים. כנגד איום כזה, לפי הקו שחה"כ בשארה מרמז עליו, אני אחפש כל קואליציה כדי להגן על עצמי. לדעתי, הכיוון המיליטנטי שלכם בשנים האחרונות רק מוליד מיליטנטיות שכנגד. גם הקביעה הזאת, שאתה מוכן להכיר ביהדות רק על בסיס יהודי נרדף, נעשית מתוך הכרה ברורה שכמעט אין היום בעולם יהודים נרדפים.

חה"כ עזמי בשארה: או מתוך הומניזם. למה אתה לא חושב שיש לי סימפטיה לאנשים?

הרב יואל בן-נון: אני חושב שזה משרת באופן ברור את מדינת כל אזרחיה שאליה אתה חותר בגלוי.

ולעניין חוק השבות, כללית אני תומך בכיוון של פרופ' גביזון. אני תומך בהגדרת בן העם היהודי בחוק השבות. אני גם תומך בחלק גדול מאוד מההצעות של הרב מלכיאור, ובין השאר להציע גיור לצעירים שבאים הנה, להציע, לא לכפות.

מה שאינני מסכים לו כלל ממה שנאמר פה, היא ההצעה על חברות בקהילה. אני גם לא מסכים עם המבחן החילוני, אין לזה סיכוי. הגיור הוא הכניסה למשפחה.

מר ישראל סגל: למה? למה לשלול את היהדות מאנשים שהם חילוניים ואתאיסטים?

הרב יואל בן-נון: אני לא שולל את יהדותם, אני שולל את היומרה ליצור גיור חילוני, כי לדעתי

זה אבסורד. המושג שבות איננו מושג חילוני, הוא קיים בתוך עולם של תורה והלכה. גם הבעיה של גיור בזמנים של שפע, כשיהדות היא 'עסק טוב', גם היא נמצאת בהלכה, למשל אצל הרמב"ם. ולכן אני תומך בהגדרה מרחיבה לצורך חוק השבות, שתגיד שבן לעם היהודי הוא הדברים האלה והאלה, שתעשה הבחנות באופן מרוסן ומאוזן.

גם במקרה של הערב-רב שנלווה לבני ישראל בצאתם ממצרים, וגם במקרה של עזרא שהביא אנשים מתל מלח, ההלכה לא אמרה שחייבים לזרוק את האנשים האלה, רק שמצב דברים כזה יוליד בעתיד בעיות של נישואין וגירושין. קשיים מסוג זה גם צפויים לנו, ויהיה עלינו להתמודד אתם בעתיד.

גם הייתי מבקש להדגיש כי לא נכון לטעון שחוק השבות הוא חילוני ולא נכון להגיד שמדינת ישראל היא חילונית. יוצרים הגדרה מצומצמת של ההלכה ושל התורה ושל ההיסטוריה היהודית, ואז אומרים שאין בררה אלא לחלן.

הרב ישראל לאו: לסיום, בנוגע לכל ההצעות שעלו כאן הערב, הייתי מבקש לצטט מפי יהודי חכם, דוקטור זילברג, מ"מ נשיא בית המשפט העליון בשעתו, שאמר במהלך משפט שליט, בבג"ץ המפורסם: "אין יוצרים לאום בהבל פה".